

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiang Mai University

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์ การศึกษาเรื่อง "การใช้ประโยชน์ที่ดินเชิงอนุรักษ์เพื่อการเกษตร
ของชาวดินในบ้านหนองน่าน อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน"

โดย นายรัตพันธ์ ใจบุญ

นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาส่งเสริมและเผยแพร่การเกษตร

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

แบบสัมภาษณ์เลขที่ _____ วัน/เดือน/ปีที่ให้สัมภาษณ์ _____

ชื่อ - สกุล ผู้ให้สัมภาษณ์ _____ บ้าน _____

บ้านเลขที่ _____ หมู่ที่ 12 ตำบลบ่อเกลือใต้ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน

ตอนที่ 1 สภาพทั่วไปและประชากรของหมู่บ้าน

1. เพศ ( ) ชาย ( ) หญิง
2. ปัจจุบันท่านมีอายุเต็ม _____ ปี
3. ระดับการศึกษา ( ) ไม่ได้รับการศึกษา
( ) ได้รับการศึกษาต่ำกว่า ป.4
( ) ได้รับการศึกษา ป.4
( ) ได้รับการศึกษาสูงกว่า ป.4
4. สถานภาพ ( ) โสด ( ) สมรส ( ) หม้าย
5. บัตรประจำตัว ( ) บัตรประจำตัวประชาชน ( ) บัตรอื่น ๆ (ระบุ) _____
6. อาชีพหลัก ( ) เกษตรกรรม
( ) รับจ้าง
( ) ไม่ประกอบอาชีพ เนื่องจาก _____
( ) อื่น ๆ (ระบุ) _____
7. ตำแหน่ง / ความสำคัญในชุมชน
( ) เป็นทางการ คือ _____ มีหน้าที่ _____
( ) ไม่เป็นทางการ คือ _____ มีหน้าที่ _____

8. จำนวนสมาชิกในหลังคาเรือน _____ คน ชาย _____ คน หญิง _____ คน (รวมทั้งผู้ให้สัมภาษณ์)

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	อายุ (ปี)	ความเกี่ยวข้องกับหัวหน้าครอบครัว	ระดับการศึกษา	อาชีพ	หมายเหตุ
1						
2						
3						
4						
5						
6						
7						
8						
9						
10						
11						
12						
13						
14						
15						

9. จำนวนแรงงานในหลังคาเรือน _____ คน

10. รายได้เฉลี่ยต่อหลังคาเรือน ( ) ต่ำกว่า 5,000 บาท / ปี
 ( ) 5,000 - 10,000 บาท / ปี
 ( ) สูงกว่า 10,000 บาท / ปี

ตอนที่ 2 สภาพของการใช้ประโยชน์ที่ดินและการทำการเกษตร

1. สภาพการทำการเกษตรในอดีตก่อนปี พ.ศ. 2541
  - 1.1 การได้มาของที่ดินและสภาพการถือครอง
  - 1.2 ลักษณะและรูปแบบการปฏิบัติในการทำการเกษตร
  - 1.3 จุดประสงค์ในการทำการเกษตร
  - 1.4 จำนวนพื้นที่ปลูกที่ใช้ในการทำการเกษตร
  - 1.5 ผู้ที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือ / แนะนำ
  - 1.6 พืชที่ปลูกของเกษตรกร (พืชหลัก, พืชรองและพืชอื่น ๆ)
2. สภาพการทำการเกษตรในปัจจุบัน
  - 2.1 ลักษณะและรูปแบบการปฏิบัติในการทำการเกษตร
  - 2.2 จุดประสงค์ในการทำการเกษตร
  - 2.3 เกษตรกรผู้นำในการทำการเกษตรในแต่ละรูปแบบ
  - 2.4 พืชที่ปลูกของเกษตรกร (พืชหลัก, พืชรองและพืชอื่น ๆ)
  - 2.5 พืชที่นำเข้ามาปลูกใหม่ในชุมชน

ตอนที่ 3 ปัญหาและความต้องการของเกษตรกร

1. สภาพปัญหาของเกษตรกร
  - ( ) การถือครองที่ดิน
  - ( ) พื้นที่ในการทำการเกษตรไม่เพียงพอ
  - ( ) ขาดความรู้ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม
  - ( ) ขาดแรงงานหรือแรงงานไม่เพียงพอ
  - ( ) ดินเสื่อมคุณภาพ
  - ( ) อื่น ๆ _____
2. ความต้องการของเกษตรกร
  - ( ) เอกสารสิทธิในที่ทำกิน
  - ( ) กำหนดเขตพื้นที่ทำกินให้ชัดเจน
  - ( ) มีเจ้าหน้าที่เข้ามาส่งเสริมให้ความรู้ในการทำการเกษตรในรูปแบบต่าง ๆ
  - ( ) มีงานทำนอกฤดูทำไร่เพื่อเป็นอาชีพเสริม
  - ( ) ปรับปรุงคุณภาพดิน
  - ( ) อื่น ๆ _____

หมายเหตุ

- การสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถามนี้ผู้ศึกษามีได้ทำเพียงครั้งเดียว ในแต่ละชุดแบบสัมภาษณ์ แต่ใช้วิธีการเข้าไปสังเกตการณ์ สัมภาษณ์ สอบถาม ตลอดระยะเวลาที่เข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูล

- ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในตอนี่ 2 และ 3 นั้น ผู้ศึกษาใช้วิธีการพูดคุย ทำความรู้จักคุ้นเคยเพื่อให้เกิดความรู้สึกที่เป็นกันเองและเป็นธรรมชาติ การติดตามเกษตรกรเข้าไปยังพื้นที่ทำการเกษตร การสอบถามแบบกลุ่ม การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชาวบ้าน การจดบันทึกอย่างละเอียด และนำกลับมาเรียบเรียง / สรุป เป็นประจำทุกครั้งหลังจากที่ได้เข้าไปเยี่ยมเยียน พร้อมทั้งตรวจสอบรายละเอียดจากข้อมูลอื่น ๆ ประกอบอีกทีหนึ่ง รวมถึงให้การสังเกตการณ์ ซึ่งผู้ศึกษาจะไม่สอบถามโดยตรงในทุก ๆ ข้อ

- รหัสแบบสอบถามในแต่ละข้อจะใช้ตรงกันเสมอ

ภาคผนวก ข
บทสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่และผู้นำบ้านหนองน่าน

นายบุญ ใจปิง ผู้ใหญ่บ้าน (บ้านหนองน่าน)

บ้านหนองน่านได้ก่อตั้งมา 2 - 3 ชั่วอายุคน ซึ่งก็ประมาณ 100 ปีมาแล้ว สภาพการถือครองพื้นที่เป็นการจับจอง และสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ แต่ในปัจจุบันส่วนอุทยานแห่งชาติได้ดำเนินการออกประกาศพระราชกฤษฎีกากำหนดพื้นที่ในเขตท้องที่อำเภอปัว อำเภอเชียงกลาง อำเภอทุ่งช้าง อำเภอแม่จริม อำเภอท่าวังผา อำเภอสันติสุข และอำเภอบ่อเกลือ รวมเนื้อที่ประมาณ 1,680 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 1,050,000 ไร่ เป็นอุทยานแห่งชาติดอยภูคา โดยพื้นที่ของบ้านหนองน่าน, บ้านป่าปงและบ้านภูยีน ได้อยู่ในเขตของพื้นที่อุทยานแห่งชาติ จึงทำให้พื้นที่ของเกษตรกรที่เคยได้รับสืบทอดมาจากบรรพบุรุษนั้นกลายเป็นพื้นที่ที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติแต่เดิมใน 1 ครอบครัวจะมีพื้นที่อยู่หลายแปลงประมาณ 7 - 12 แปลง แต่ปัจจุบันจะเหลือไม่เกิน 3 - 5 แปลง จึงทำให้เกษตรกรประสบปัญหาผลผลิตข้าวไม่เพียงพอต่อคนในครัวเรือน เพราะได้มีการละทิ้งพื้นที่ในการทำไร่ไถน้อยลง ส่งผลให้พื้นที่ในการทำการเกษตรหมุนกลับมารเร็วขึ้น ทำให้สภาพของพื้นที่ดินยังไม่อุดมสมบูรณ์พร้อมที่จะปลูกพืชเป็นผลทำให้ผลผลิตของเกษตรกรลดน้อยลง แต่เกษตรกรก็ต้องทำเพราะไม่มีทางเลือก การใช้พื้นที่ในการทำเกษตรของเกษตรกรจะมีลักษณะคล้ายกับงูกินหาง ในปัจจุบันเริ่มมีการอพยพแรงงานในภาคเกษตรออกไปในภาคอุตสาหกรรมบ้าง แต่ก็ยังไม่มาก เกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรมอยู่ในลักษณะที่สืบทอดกันตามแบบของบรรพบุรุษของตนที่ได้สืบทอดกันมา

นายดวง ใจปิง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน (บ้านป่าปง)

บ้านหนองน่านมีการทำการเกษตรแบบไร่หมุนเวียน โดยในอดีตจะมีระยะเวลาในการทิ้งพื้นที่ ตามแต่ละครอบครัวจะมีพื้นที่มากหรือน้อย เช่น ถ้าครอบครัวหนึ่งมีพื้นที่ 10 แปลง ก็จะทิ้งพื้นที่ไป 10 ปีกว่าจะกลับมาทำในพื้นที่เดิมอีก แต่ในปัจจุบันประสบปัญหาเขตอุทยานทับที่ จึงทำให้มีพื้นที่ในการทำเกษตรน้อยลง ประมาณครอบครัวละประมาณ 3 - 5 แปลงเท่านั้น ซึ่งในแต่ละแปลงนั้นจะมีขนาดประมาณ 3 ไร่เท่านั้น จากสภาพปัญหาการเพิ่มจำนวนของประชากรของหมู่บ้านเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจึงส่งผลให้จำนวนพื้นที่ในการทำเกษตรกรรมในแต่ละปีไม่เพียงพอต่อจำนวนสมาชิกในครอบครัว แต่ชาวบ้านก็ยังมิรายได้จากการหาของป่ามาขาย และใช้กินในการดำรงชีวิตอยู่ แต่ในบางวันได้กินข้าวเพียงมือเดียวเท่านั้น ถ้าหาของป่าไม่ได้ก็ต้องกินข้าวกับพริกกับเกลือ ส่วนสภาพการถือครองที่ดินในปัจจุบันนี้เป็นการบุกรุกพื้นที่ในเขตป่าอุทยานแห่งชาติดอยภูคา เพื่อใช้ในการทำการเกษตรกรรม ไม่มีเอกสารสิทธิใด ๆ ทั้งสิ้น

นายสำราญ อินทะ ปลัดอบต. ตำบลบ่อเกลือใต้

เกษตรกรบ้านหนองน่านจะมีรายได้จากการทำการเกษตรไม่ค่อยมากหรือเกือบจะไม่มีเลย ส่วนใหญ่ได้จากการขายของป่า ดังนั้นในปีงบประมาณ 2542 มีโครงการช่วยเหลือเกษตรกรในเรื่องการส่งเสริมการปลูกไม้ตง เพื่อส่งเสริมให้โรงงานอุตสาหกรรมในตัวเมือง จังหวัดน่าน โดยจะกำหนดให้เกษตรกรเลือกไร่เหล่าของตนเอง 1 แปลงมาใช้ปลูกไม้ตง ส่วนใหญ่เกษตรกรทุกครอบครัวจะเข้าร่วมโครงการ และยังช่วยในเรื่องการขาดแคลนน้ำใช้ในการอุปโภคและบริโภค โดยการสร้างฝายเก็บกักกับน้ำขนาดเล็ก และต่อท่อมาให้กับชาวบ้านเพื่อจะทำให้ชาวบ้านมีน้ำใช้ตลอดทั้งปี ในอนาคตถ้าผลผลิตที่ได้จากไม้ตงสามารถขายทำเงินให้แก่เกษตรกรได้สภาพสังคมและเศรษฐกิจของหมู่บ้านนี้คงจะมีการพัฒนาขึ้นในระดับหนึ่ง

นางสาวสุกัญญา เพชรภา ครู ศศช. บ้านหนองน่าน

นักเรียนไม่ค่อยจะให้ความสนใจในการศึกษาหาความรู้ ไม่มีความกระตือรือร้นที่จะมาเรียนต้องไปตามที่บ้านถึงจะมาเรียน และยังช่วงที่ถึงฤดูการปลูกข้าวเด็กก็จะตามผู้ปกครองไปไร่ไม่ยอมที่จะมาเรียนไปตามก็อ้างว่าช่วยพ่อแม่ทำไร่ เพราะไม่มีใครช่วย คนหนุ่มสาวก็เริ่มที่จะออกไปรับจ้างบ้างแล้ว แต่ก็ไม่มากถ้ามีคนมารับมาส่งถึงที่ก็จะไปอัตราค่าจ้างก็ตกอยู่ราว ๆ ประมาณ 60 – 80 บาทต่อวัน จึงทำให้เกิดปัญหาแรงงานในภาคเกษตรกรรมลดลง

เกษตรกรในบ้านหนองน่านทั้งผู้หญิงและผู้ชายจะออกไปทำไร่ตั้งแต่เช้ามืด (ประมาณตี 5) ยกเว้นคนแก่และเด็ก เด็กที่โตก็จะเลี้ยงน้องที่เล็ก ๆ โดยผูกติดไว้ข้างหลัง เด็กบางคนที่ไม่มีน้องก็จะติดตามพ่อแม่ไปไร่ด้วย บางหลังคาเรือนผู้หญิงจะกลับจากไร่มาก่อนเพื่อตำข้าวโดยใช้ครกกระเดื่องที่อยู่ข้างหรือใต้ถุนบ้าน และหุงหาอาหารไว้คอย การหุงหาอาหารในแต่ละหลังคาเรือนนั้น เนื่องจากเกษตรกรในบ้านหนองน่านอยู่กันหลายครอบครัว ในแต่ละหลังคาเรือน (มากที่สุด 4 ครอบครัว แต่โดยเฉลี่ย 2 ครอบครัว) การหุงข้าวและทำกับข้าวจะทำรวมกันและกินด้วยกันทั้งหมด สำหรับข้าวในแต่ละครอบครัวจะต่างคนต่างปลูก แต่ผลผลิตที่ได้จะนำมาวมกันและกินด้วยกัน ซึ่งรวมไปถึงการหาของป่าในแต่ละหลังคาเรือน ถ้าว่างเว้นจากการทำไร่ก็จะประกอบอาชีพรองโดยการหาของป่าและรับจ้าง

พื้นที่บริเวณบ้านป่าบางมีการจัดให้มีแปลงผักชุมชน โดยเกษตรกรแต่ละครอบครัวจะมาช่วยกันทำแปลงปลูกผัก ซึ่งจะแบ่งตามขนาดของครอบครัว ถ้าครอบครัวมีขนาดใหญ่มีจำนวนแรงงานมากก็จะได้หลายแปลง แต่ถ้ามีแรงงานน้อยก็จะได้จำนวนแปลงน้อยตามสัดส่วน ได้รับการสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ผักจากสำนักสวนพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ กรมส่งเสริมการเกษตร องค์การบริหารส่วนตำบลบ่อเกลือใต้ และหาซื้อเมล็ดพันธุ์ผักเองบ้าง ผักที่เกษตรกรปลูกเช่น ผักกาด ผักคะน้า พริก และมะเขือเทศ เป็นต้น ทางองค์การบริหารส่วนตำบลบ่อเกลือใต้

ได้ต่อท่อเข้าไปใช้ในการรดน้ำผักให้แก่เกษตรกร ผลผลิตที่ได้ก็จะใช้บริโภคกันภายในครัวเรือน ถ้าเหลือก็จะนำไปขายในหมู่บ้านใกล้เคียง ส่วนบ้านหนองน่านและบ้านภูยี่น มีการปลูกผักเช่นกัน แต่จะเป็นการปลูกไว้ที่บริเวณหลังบ้านของตัวเองแต่ก็ไม่ทุกหลังคาเรือน ส่วนไม้ผลภายในบริเวณหมู่บ้านได้มีการนำเข้าไปปลูกกันบ้างแล้ว เช่น มะม่วง มะละกอ มะพร้าว ส้ม มะนาว ลิ้นจี่และลำไย เป็นต้น แต่ในบริเวณไร่ยังไม่มีการนำไปปลูก เพราะยังมีการปลูกพืชแบบไร่หมุนเวียนอยู่ ปัจจุบันสภาพในการใช้ประโยชน์พื้นที่ในการทำเกษตรแบบไร่หมุนเวียนนี้ เริ่มที่จะมีรอบไร่หมุนเวียนสั้นลง เพราะเกิดจากปัญหาอุทยานทับที่ จำนวนบางครั้งบางปีก็จะปลูกพร้อมกันสองที่ก็มี ในอนาคตไม้ผลจะเข้ามามีบทบาทมากในการปลูกไว้ในพื้นที่ และการหมุนเวียนของพื้นที่ก็จะเริ่มน้อยลง

ภาคผนวก ค
สภาพทั่วไปของไร่หมุนเวียน

ภาพที่ 1 ขนาดพื้นที่ของไร่หมุนเวียนในปัจจุบันของบ้านหนองน่าน

ภาพที่ 2 ลักษณะทางธรรมชาติของไร่หมุนเวียน

ภาพที่ 3 พืชที่ปลูกบริเวณใกล้ต้นไม้หรือเศษไม้ที่ถูกเผา

ภาพที่ 4 พืชที่ใช้เมล็ดพันธุ์ปลูกผสมกับข้าว

ภาพที่ 5 พืชที่ปลูกให้เตื่อยพันตามต้นไม้

ภาพที่ 6 พืชที่ปลูกริมรั้ว

ภาพที่ 7 เเพงพักกลางไร้วัวของชาวลีน

ภาพที่ 8 การเก็บรักษาข้าวไว้ในยุ้งฉางข้าวของเกษตรกร

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ - สกุล

นายรัตพันธ์ ใจบุญ รหัส 4088567

วัน เดือน ปีเกิด

1 กุมภาพันธ์ 2518

ประวัติการศึกษา

- พ.ศ.2532 สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นจากโรงเรียนวมินทราชูทิศพายัพ เชียงใหม่
- พ.ศ.2535 สำเร็จการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) สาขาช่างกลเกษตร จากสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตภาคพายัพ
- พ.ศ.2537 สำเร็จการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) สาขาช่างกลเกษตร จากสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตภาคพายัพ
- พ.ศ.2541 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี (ท.บ.) สาขาส่งเสริมการเกษตร จากมหาวิทยาลัยแม่โจ้

ประสบการณ์ในการทำงาน

- พ.ศ. 2541 สำนักงานพัฒนาที่ดินที่สูง กรมพัฒนาที่ดิน